

Bezmialem Vakıf Üniversitesi Tarihçesi

Mahmut Gürkan*

Özet

Hayır için yaptığı bu çalışmalardan dolayı tarihe sevilen ve saygı duyulan bir valide sultan olarak geçen Bezmîâlem Valide Sultan, bir vakıf kurarak, yoksul ve kimsesiz Müslüman hastalar için ücretsiz hizmet verecek bir hastane inşaatını başlatmıştır. Halk arasında “Gureba Hastanesi” olarak anılan hastane 1847 yılında hizmet vermeye başlamıştır.

Çeşitli aşamalardan geçerek gelişen Vakıf Gureba Hastanesi 164 yıldır yoksul ve kimsesiz hastalara sağlık hizmeti götürmektedir. 1977 yılından bu yana sonuçsuz kalan birkaç girişimden sonra, 2010 yılında kuruluşu tamamlanan Bezmialem Vakıf Üniversitesi faaliyete geçerek öğretime başlamış ve Bezmîâlem Valide Sultan'ın vakfettiği hastaneyi devralarak modern bir üniversite hastanesi haline getirmiştir. Kurucuları arasında Bezmîâlem Valide Sultan Vakfı'nın da bulunduğu Bezmialem Vakıf Üniversitesi yoksul ve kimsesiz hastalara verilen sağlık hizmetini bağlı olduğu vakıf ilkelerine uygun bir şekilde, üst düzeyde sürdürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bezmialem, Vakıf, Gureba, Üniversite, Hastane.

The History of Bezmialem Waqf University

Abstract

Bezmi Alem the Sultana, who passed into history as a beloved and a respected Sultana due to her works of charity, established a waqf and thus initiated the start of the construction of a hospital where poor and homeless Muslim patients would be treated for free. The hospital, known as "Gureba Hospital" among the public, opened its doors to serve medical care to patients in 1847.

Waqf Gureba Hospital has been providing the poor and homeless with health services for 164 years and has developed through various stages. Bezmialem Waqf University, which was established and began its academic life in 2010, after some attempts that produced no results between 1977 and 2010, has used a trust, dedicated by Bezmîâlem the Sultana, to transform Gureba Hospital into a modern hospital. Bezmialem Waqf University, which includes Bezmi Alem Valide Sultan Waqf as one of its founders, successfully maintains the commitment to service that it has undertaken in accordance with the principles of the waqf.

Key Words: Bezmialem, Waqf, Gureba, University, Hospital.

* Yrd. Doç. Dr., Bezmialem Vakıf Üniversitesi Tıp Fakültesi Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı

Giriş

19. Yüzyılın ilk yarısı Osmanlı İmparatorluğu’nun ve özellikle payitaht İstanbul’un çeşitli salgın hastalıklarla sarsıldığı bir dönem olmuştu. 1826 yıllarında baş gösteren şiddetli kolera salgını sonrasında Osmanlı Hükümeti İstanbul’a dışarıdan gelen kolera hastalarını saptamak ve tedavi etmek için bir karantina idaresi kurmak zorunda kalmıştı. Ancak şehirdeki sağlık kuruluşlarının sayısı, saptanan hastaların tedavilerinin sürdürülmesi için yetersizdi. O dönemde İstanbul’da mevcut olan sağlık kuruluşları, Fatih, Süleymaniye, Haseki ve Nurbanu Dârüşşifalarından ibaretti (Cantay).

1843 yılında tekrar şiddetli bir salgının baş göstermesi üzerine, yeni sağlık kurumlarının kurulması gerekliliğini gören Bezmiâlem Valide Sultan¹, konuyu oğlu Padişah Abdülmecit’e ileterek, yoksul ve kimsesiz Müslüman hastaların tedavilerinin ücretsiz yapılacağı yeni bir hastanenin kurulması için desteğini almıştır. Bu konuya ilişkin halk arasında anlatılan çeşitli söylentiler mevcuttur. Gürkan’ın aktardığı bir rivayete göre; Valide Sultan gece bir rüya görmüş, ertesi gün rüyasını yorumlattığında, rüya yorumcusu kendisine “*öyle bir hayır işleyeceksin ki dünya durdukça iki yüz erkek senden hayırla bahsedecek*” demiştir. 1837 yılında Edirnekapı’da Mihrimah Sultan Camii’ndeki medrese binasında “Gureba” adıyla kurulan bir yataklı kurumda hastaların çok kötü koşullarda yaşadıklarına tanık olan Bezmiâlem Valide Sultan, kendi kurduracağı hastanenin iki yüz yataklı modern bir hastane olmasına karar vermiştir (Gürkan:12).

Gureba hastanesini vakfeden Bezmiâlem Valide Sultan’ın hayatına dair bazı kayıtlardan, küçük yaşta esirciler eliyle Osmanlı sarayına cariyeler olarak teslim edilen bir Gürcü kızı olduğu anlaşılmaktadır. Sarayda yetiştirilip eğitildikten sonra 1822 yılında Sultan II. Mahmut’un hanımı olan Bezmiâlem Valide Sultan, 25 Nisan 1823 tarihinde oğlu Şehzade Abdülmecid’in doğumuyla “ikinci kadın”lığa yükselmiştir. 30 Haziran 1839 tarihinde Sultan II. Mahmut’un ölümü ile oğlu Abdülmecid tahta geçince, Valide Sultan ve Mehd-i Ulyâ-yı Saltanat unvanlarını kazanmıştır. Bezmiâlem Valide Sultan, henüz 16 yaşındayken tahta çıkan oğlu Sultan Abdülmecid’in devlet işlerinde tecrübesiz olması nedeniyle, devlet işlerinde ona yol gösterici ve etkin bir rol oynamıştır. Bezmiâlem Valide Sultan yakalanmış olduğu amansız bir hastalık sonucunda 3 Mayıs 1853 günü Beşiktaş Sarayı’nda vefat ederek aynı gün Sultan II. Mahmut Türbesi’nde defnedilmiştir.

Bezmiâlem Valide Sultan Osmanlı hanedanının en tanınmış valide sultanlarından biridir. Akıllı, tedbirli, şefkatli, cömert ve kendini dünyevî hırs ve gösterişlerden alıkoyabilmiş seçkin bir kadın olup, kendisine tahsis edilen maaş ve diğer gelirlerini yoksulların ihtiyaçlarını gidermek ve pek çok hayır eseri yaptırmak için harcamıştır. Hayır için yaptığı bu çalışmalardan dolayı tarihe sevilen, sayılan, rahmet ve şükranla anılan bir valide sultan olarak geçmiştir (Şentürk).

BEZMİÂLEM VALİDE SULTAN VAKIFLARI

Bezmiâlem Valide Sultan 1840–1850 yıllar arasında büyük mal varlığına sahip 14 ayrı vakıf kurmuştur. Zamanla mazbut vakıflar arasında değerlendirilen Bezmiâlem Valide Sultan Vakıflarına ait vakfiyeler; Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün arşivindeki 634 numaralı vakfiye defterinin 83–126. sayfaları ile kasada mahfuz 32 numaralı orijinal defterde kayıtlı bulunmaktadır. Hastane ile ilgili

¹ Bezmiâlem: “Dünya meclisi, sohbet toplantısı.” anlamına gelir (TDK Kişi Adları Sözlüğü).

olan vakfiye 12. sırada yer almaktadır (Ataseven 1986). Hastanenin vakfiyesi, 15 Temmuz 1847 günü hazırlanmıştır (Yıldırım). Bu vakfiyenin ilk koşulu yoksul ve kimsesiz Müslümanların ücretsiz tedavi edilmesi olmuştur.

Vakfiyede garip ve fakirlerin tedavi edileceği bir hastane ve hastane bahçesinde inşa edilmiş bir cami, ayrıca bunların masraflarının karşılanması için; bir göl (Terkos Gölü), 13 dükkân, 11 bahçe, 73 dönüm tarla, 9 zeytinlik, 2 çiftlik, 65 oda, 5 zeytin mengersi, 180 parça arazi, 29.264 zeytin ağacı, 1 hamam, bir bakkal dükkânı, 1 taş ocağı, 1 samanlık, iki taşlı bir su değirmeninin vakfedildiği kayıtlıdır.² Vakfiyede, vakfedilen mal ve mülklerin kiraya verilmesi, elde edilen gelirlerle mukataalı vakıfların mukataa bedellerinin ödenmesi, geriye kalan ve maliye hazinesinden verilen paralarla hastanede tedavi gören fakir ve garip hastaların masrafları ile camide görev yapanların ücretlerinin ödenmesi belirtilmiştir. Ayrıca hastanenin vakfiyesinde geçen bir ifadeyle, vakfiyede belirtilen gelirlerin yeterli olmaması halinde, eksiklerin Bezmiâlem Valide Sultan'ın diğer vakıflarının gelirlerinden tamamlanması istenerek, amaçları farklı da olsa, diğer bütün Bezmiâlem Sultan Vakıfları da hastane hizmetleriyle ilişkilendirilmiştir. Vakfedilen akarların işletilmesiyle sağlanan gelirlerle yıllarca vakfiyesinde yazılı ilkeler doğrultusunda hizmet veren hastanede -zaman zaman bazı sıkıntılar ortaya çıkmışsa da- yoksul ve kimsesiz hastaların tedavisi ücretsiz olarak sürdürülmüştür.

Bu vakfiyenin yanı sıra Bezmiâlem Sultanın kethüdası Tahir Efendi ve Hekimbaşı hastanenin yönetimine ilişkin bütün ilkeleri içeren bir nizamname de hazırlanmışlardır (23 Ocak 1847)³. 5 Şubat 1847 günlü iradeyle yasallaşan bu “İdare-i Dâhiliye Nizamnamesi” ile hastanenin işleyişi ayrıntılı olarak düzenlenmiş, iâşeden tasarruf yapılmaması, doktorların hasta yiyecekleri konusundaki önerilerine kesinlikle uyulması gerektiği gibi hususlar belirtilmiştir. Nizamnamede ayrıca, çalışan sağlık ve idari personelin ücretleri ve atanmaları, mesai ve izin durumları, hasta kabul ve taburcu işlemlerine ilişkin hükümler de yer almaktadır. (Tablo 1). Düzenlendikleri tarih göz önüne alınırsa, vakfiye ve nizamnamede, hastanede verilecek sağlık hizmetinin, o döneme göre ileri bir anlayışla ele alındığı görülmektedir.

Tablo 1:

Hastanenin İlk Kadrosu

Müdür-i hastane	Eczac-ı evvel	Havanzen
Tabib-i evvel (Başhekim)	Eczac-ı sani	Serhademe
Cerrah-i evvel (Başcerrah)	Vekilharç	Vekilharç yamağı
Tabib-i sani (Başhekim muavini)	Kâtip	Sülükçü
Cerrah-i sani	Maaş müvezzi	

Bezmiâlem Valide Sultan Vakfiyesi'nde ayrıca belirtilen kurallara uymayanlar için bir beddua da yer almaktadır: “Allah'ın rızasına dayanarak hayır maksadıyla sağladığım evkafım ve bu sefer bu vakfiye zeylinde yazılı bulunanlar, ahret gününe kadar şartlarıyla icra oluna. Bu şartların Sultan

² http://www.bezmialemhastanesi.com/tarihce_vakfiye2.html (4 Nis 2011)

³ BOA. İ. DH. 6698, 6 Z 1262; 25 Kasım 1846 (Yıldırım'dan).

Abdülmecid Han devrinde haleldar olması mümkün değilse de herhangi bir devirde, zikredilen evkafımın şartları tebdil ve tahrif edilirse, buna sebep olanlar; -kim (ölünün vasiyetini) işittikten sonra onu tebdil ederse vebali onu değiştirenlerin üzerinedir. Şüphesiz ki, Allah hakkıyla işitici ve bilicidir (Bakara Suresi 181) ayetinin ifade ettiği üzere dünya ve ahrette cezaya müstahak olsunlar” ifadesi yer almaktadır⁴.

VAKIF GUREBA HASTANESİ

Yoksul hastaların tedavi edileceği bir hastane yapılarak vakfedilmesi kararlaştırılan yeni kurulacak hastane için meskûn bölgelere uzak bir yerin uygun olacağı düşünülmüştür. Bezmiâlem Valide Sultan’ın 12. Vakfiyesinde bu iş için temin edilen arsa şu şekilde tarif edilmektedir: “İstanbul’da Yenibağçe çayırı yanında üç tarafı baltacı odaları demekle tanınan evler, Ebu Bekir Paşa bostanı ve umumi yol ile çevrili, tamamı 58308 zira olup, 43661 zira mahalli Sultan Mustafa’nın evkafından olarak senelik 200 kuruş ve 600 zira mahalli de Keyvanzade, Zeyneb Kadın, Helvacıbaşı İskender Ağa ve 487 zira mahalli de merhum Mustafa Ağa vakıflarından olarak, her birine altışar kuruş ve ayrıca 13560 zira mahallide buranın karşısında bulunan umumi yola varıncaya kadar tulen 110 zira arzan 12 ziralık 1320 zirai – ki topluca 14880 zira – Sultan Bayezid Han vakfından mezkur çayırının müfrez olarak senevi 200 kuruş - ceman 424 kuruş mukataa zeminli arsa⁵...”

Bahsi geçen arsa üzerinde 24 Eylül 1843 tarihinde temeli atılan hastanenin inşaatına nezaret etmesi için Darbhane-i Amire Nazırı Saadetlü Tahir Bey görevlendirilmiştir (Gürkan: 14). Kurulan hastane için gerekli suyun temininde kolaylık sağlaması amacıyla inşaat için alçak bir konum seçilmiştir. Eski bir Bizans kalıntısının üzerine yapılan hastanenin bodrumunda antik bir kemerin mevcut olması, bu seçimi doğrular niteliktedir (Resim 1.)

Hastanenin inşaatı 1845 yılının son aylarında tamamlanmıştır. 31 Ekim 1845 Cuma günü Sultan Abdülmecid bir heyetle binayı gezmiş ve beğenmiştir. Ancak binanın rutubetli olduğu öne sürülerek taşınma işi rutubetin kurumasından sonrasına ertelenmiştir. Bazı kaynaklar Padişahın hastanenin yıllık masrafına karşılık bulunmasını ve açılışın ondan sonra yapılmasını istediğini belirtmektedir (Yıldırım). Sonunda eksikleri tamamlanan 201 yataklı hastane, 12 Mart 1847 Cuma günü Sultan Abdülmecid ve hükümet ileri gelenlerinin katıldığı bir törenle açılarak hizmete girmiştir⁶.

Resim 1. Hastane bodrumundaki Bizans kemeri (Gürkan)

⁴ Bezmiâlem Valide Sultan’ın Vakfiyesi (H. 1265/1845 Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşiv ve Yayın Dairesi No: 174/1464) Varak, 195 -1 Cemaziley’ûla 1267 4 Mart 1851

⁵ Burada belirtilen Sultan Bayezid ve Sultan Mustafa Vakıflarının kaçınıcı padişahlara ait oluklarına dair bilgi bulunmamaktadır.

⁶ Yıldırım yaptığı araştırmalarla, daha önce 1843 veya 1845 olarak bilinen açılış tarihini düzelterek son kitabında yayımlamıştır (Yıldırım: 199)

Hastanenin ilk resmi ismi, “Yenibağçe’de kâin Bezm-i âlem Gureba-i Müslimin Hastanesi” olmuştur. Hastane zamanla halk arasında genellikle “Gureba Hastanesi” olarak tanınmıştır. Kitabesinde “hastahane” kelimesi geçen ilk hastane Bezmiâlem Valide Sultan Vakıf Gureba Hastanesi’dir. Hastanenin kapısının üzerindeki kalın bir mermere yazılı kitabede zamanın ünlü şairlerinden Ziver Paşa’nın yazdığı bir şiir mevcuttur. (Resim 2)

Hastanenin giriş kapısının batısında, Gureba Hastanesi ile yanındaki cami için yaptırılmış ve bunlarla birlikte hizmete açılmış olan bir çeşme yer almaktadır. (Resim 3)

Hastanenin ilk ser tabibi (baş doktor) Kaymakam Ahmet Bey’dir. 1873 yılında ser tabip Ferik Ahmet Paşa olmuştur (Resim 4). 1892 yılında ilk defa göz ve cerrahî şubeleri kurulmuştur.

Hastane binası 1894 yılında İstanbul’u büyük zarara uğratan depremde hastane geniş çaplı zarar görmüştür. Kuzey ve doğu koridorlarının büyük çoğunluğu yıkılmış, geri kalan duvarlarda da çatlaklar oluşmuştur. Yaklaşık bir yıl kadar süren onarım çalışmaları sırasında hastalar geçici

Resim 2. Hastanenin giriş kapısı üzerindeki kitabe (Gürkan)

Resim 3. Hastanenin giriş kapısının batısında kalan çeşme (Gürkan)

Resim 4. Ferik Ahmet Paşa (Gürkan)

olarak Okmeydanı'nda inşa edilen barakalara taşınmışlardır. Sonradan sık sık eklemeler yapılmış olan hastanede 1900 yılında masaj şubesi, 1905'te kulak burun boğaz şubesi, 1909'da laboratuvar ile deri ve frengi şubesi kurulmuştur. 1912'de kütüphane, 1913'te röntgen, 1915'te ortopedi ve patolojik anatomi, 1918'de üroloji servisleri hizmete girmiştir. Daha sonra yatak kapasitesini artırmak ve çağın gelişen tıbbi ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla ek binalar inşa edilmiştir. Bugün İstanbul Tıp Fakültesi'nin bulunduğu kampüste yer alan tarihi binalar, Gureba Hastanesi'nin 1915 yılında bitirilen bu ek binalarıdır. 1911–17 yıllarında Evkâf Nezareti (Vakıflar Bakanlığı) tarafından inşa ettirilen bu “yeni” binalar 1917 İstanbul yangınında halkın iskânına tahsis edilmiş, sonra bütün deposu olarak kiralanmıştır.

1924 yılına kadar Evkaf İdaresi'ne bağlı olarak hizmet veren hastane, Şer'îye ve Evkaf Vekâletinin kaldırılması ve vakıfların yönetiminin genel müdürlük olarak Başbakanlığa bağlanması üzerine; masraflar evkaf idaresi bütçesinden karşılanmak kaydıyla, sağlık personelinin atanması ve hastanenin kontrolü gibi hususlarda yönetimi sağlık bakanlığına bırakılmıştır.

1926 yılında büyük bir tadilata başlanmıştır. Yine aynı yıl hastanede toplam 9.149 hasta tedavi edilmiş, toplam 784 ameliyat gerçekleştirilmiştir.

Tablo 2:

1928–1942 yılları arası hastaneye yatan, çıkan ve ölenlerin sayısı

Yıllar	Yatan	Şifa ile Çıkan	Hall ile Çıkan	Salah ile Çıkan	Ölen	Çıkan – ölen Toplamı	Devir
1928	2800	2290	190	48	260	2788	190
1929	2800	2290	89	869	274	2870	219
1930	2930	1603	238	822	266	2929	220
1931	3029	1858	101	754	312	3025	224
1932	3074	1809	65	806	363	3043	235
1933	2943	1450	59	1170	301	2980	218
1934	3527	2527	44	514	360	3499	246
1935	3714	3056	72	307	366	3701	259
1936	4339	3213	310	500	308	4340	258
1937	4725	2358	628	1344	377	4707	276
1938	4494	2004	737	1484	255	4480	230
1939	4417	2037	479	1643	277	443S	271
1940	5411	2542	553	1957	329	5381	301
1941	5574	2498	544	2144	536	5186	333
1942	6981	3445	853	2)29	430	6857	457
Toplam	60851	33882	4962	16499	4834	60222	

1933 yılında yükseköğretimde başlatılan reform çalışmaları ve Tıp Fakültesi'nin Haydarpaşa'dan İstanbul yakasına taşınması sebebiyle hastane, İstanbul Tıp Fakültesi öğrencileri stajlarını Gureba Hastanesi'nde yapmaya başlamışlardır. İstanbul Tıp Fakültesi'ne tahsis edilen bu binalar halk arasında "Yukarı Gureba", Gureba Hastanesi'nin tarihi binası ise "Aşağı Gureba" olarak anılmıştır (Resim 5).

Resim 5. 1938 yılında hastanenin kuzey yönünden görünüşü (Gürkan)

1956 yılına kadar Sağlık Bakanlığı'na bağlı olan hastane, aynı yıl kabul edilen 6760 sayılı "Vakıflar Umum Müdürlüğü Vazife ve Teşkilatı Hakkında Kanun" hükümleri gereğince, tekrar Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlanmıştır. 1957 de cildiye polikliniği, 1958 de anesteziyoloji servisi ve hayati kimya laboratuvarı, 1961 de kadın hastalıkları polikliniği açılmıştır. 1965 yılında yatak sayısı 300 çıkarılarak caminin arkasındaki alana da bir amfi yaptırılmıştır. İstanbul Tıp Fakültesi 1956 yılından itibaren, kısmen yapımı biten yeni binalarına taşınmış, ancak hastane ile eğitim ve öğretim temelindeki ilişkisi, binalarının tamamlandığı 1966 yılına kadar sürmüştür. Gureba Hastanesi 1966 yılından itibaren yeniden bağımsız bir vakıf hastanesi kimliğine kavuşmuştur.

Resim 6. Yeni hastane binasının inşaatı

Yukarı Gureba Hastanesi adıyla anılan Çapa Kliniklerinin yer aldığı Bezmiâlem Valide Sultan Vakfı'na ait olan 38493 m² büyüklüğündeki arsa ve üzerindeki binalar gayrimenkul, 23.2.1966 tarih ve 60156 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile 16.029.000 TL. Karşılığında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne satılmıştır⁷. Yukarı Gureba pavyonlarının İstanbul Tıp Fakültesi'ne devrini takiben Vakıflar İdaresi yeni bir hastane inşa edilmesine karar vermiş alması ve 1969 yılında yeni bir hastane binasının temelleri atılmıştır (Resim 6).

1978 yılında yeni hastane binasına ek olarak kurulması planlanan onkoloji merkezinin temeli atılmış ve yapı poliklinik, laboratuvar ve ışı ışın tedavisi birimleri ile 50 yataklı bir klinik ihtiva eden modern bir merkez olarak 1986 yılında hizmete girmiştir.

Yapılan yeni binada yetersiz olarak projelendirilmiş olan ameliyathaneler, 1983 yılında kurulan "Vakıf Gureba Hastanesi Kliniklerine Yardım Vakfı"nın öncülüğünde yürütülen bir kampanya ile yeniden inşa edilmiş ve ameliyathane sayısı 8'den 12'ye çıkarılarak 1998 yılının sonunda hizmete sokulmuştur.

⁷ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Bakanlar Kurulu Kararları (1928 ve sonrası) Dosya: 6828, Fon Kodu: 30..18.1.2, Yer No: 193.13..11.

Yeni hastane binası, başlangıçta 800 yataklı olarak planlanmışken, hastanenin bir eğitim hastanesi olarak da kullanılacağı göz önünde tutularak yatak kapasitesi 550 ile sınırlandırılmıştır⁸. Tahsisat yokluğu nedeniyle inşaatı uzun süre devam eden yeni bina 1987 yılında büyük ölçüde tamamlanmış, 1990 yılında kısmen, 1992 yılında tamamen bitirilerek hizmete açılmıştır.

2000 yılında hastane, Vakıflar İdare Meclisi'nin kararı ile 10 yıl süre ve bedelli olarak Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğü'ne tahsis edilerek "SSK Bezm-i Alem Valide Sultan Vakıf Gureba Eğitim Hastanesi" adını almıştır⁹. 2005 yılında ise SSK hastanelerinin Sağlık Bakanlığı'na devredilmesi ile yeniden Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlanmış ve adı bu kez de "Bezm-i Alem Valide Sultan Vakıf Gureba Eğitim ve Araştırma Hastanesi" olarak değiştirilmiştir.

Kuruluşundan üniversiteye devredildiği 2010 yılına kadar hastanede 30 başhekim görev yapmıştır (Tablo 3.).

Tablo 3:

Vakıf Gureba Hastanesinde Görev Yapmış olan Başhekimlerin Listesi

1. Miralay Ahmet Bey	(1843 – 1873)	16. Seyfi Nazım Basa	(1967 – 1974)
2. Ferik Ahmet Paşa	(1873 -1909)	17. A. Mazhar Özman	(1974 – 1980)
3. İhsan Paşa	(1909 -1911)	18. Turan Özkan	(1980 – 1981)
4. Necmettin Arif Bey	(1911 – 1918)	19. M. Fahir Altan	(1981 – 1984)
5. Neşet Osman Uzman	(1918 – 1923)	20. Asaf Ataseven	(1984 – 1993)
6. Necmettin Arif Bey	(1923 – 1923)	21. Ayhan Nedim Kara	(1993 – 1996)
7. Süleyman Numan Paşa	(1923 – 1924)	22. Şaban Odabaşı	(1996 – 1998)
8. Ömer Lütfi Eti	(1925 – 1943)	23. Nail Erhan	(1998 – 1999)
9. Şükrü Derviş Aykın	(1943 – 1944)	24. Rıza Kutaniş	(1999 – 2000)
10. Nüzhet Çevik	(1944 – 1946)	25. Ayhan Nedim Kara	(2000 – 2001)
11. Sedat Erman	(1946 – 1952)	26. Reha Baran	(2001 – 2004)
12. Sezai Konukgil	(1952 – 1955)	27. Nedim Samancı	(2004 – 2005)
13. Necmettin Ülker	(1955 – 1956)	28. Mustafa Şahin	(2005 – 2006)
14. Ali Eşref Gürsel	(1956 – 1960)	29. Şenel Yediyıldız	(2006 – 2007)
15. Tarık Özerengin	(1960 – 1967)	30. Turan Aslan	(2007 – 2010)

2010 yılında Bezmialem Vakıf Üniversitesi'nin kurulmasıyla, hastane üniversitenin kuruluş kanunundaki hükümler gereğince 25.10.2010 tarihinde Bezmialem Vakıf Üniversitesi'ne devredilmiş ve "Bezmialem Vakıf Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi" olarak kurucu vakıflarının ilkeleri doğrultusunda işlevine devam etmiştir.

⁸ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. Hayır İşl.1990:241/49 Raporu. (Kutaniş'den)

⁹ Vakıflar İdare Meclisinin 21.07.2000 tarih ve 611/627 sayılı kararı doğrultusunda, 2762 sayılı Vakıflar Kanunu'nun 10. maddesine uyarınca alınan, 10.8.2000 gün ve 2000/1331 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı

Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi'nin kuruluş süreci

Vakıf Gureba Hastanesi bünyesinde bir tıp fakültesi açılması için yapılan girişimler yeni değildir. İlk olarak 1977 yılında, Erzurum Atatürk Üniversitesi ile eğitim ve öğretim işbirliği yapılması düşünülmüş ancak bu girişim bir sonuca ulaşamamıştır¹⁰

Daha sonra, 1979 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 17.01.1979 tarih ve 61 no. Vakıflar İdare Meclisi kararı sonucunda İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi (bugünkü Marmara Üniversitesi) ile yapılan bir protokolle, Vakıf Gureba Hastanesi bünyesinde önce bir Sağlık Bilimler Fakültesi (sonra adı değiştirilerek “Tıp Fakültesi” olmuştur) kurulmuştur. Yeni kurulan bu fakülteye Prof. Dr. Ergun Sabar dekan olarak atanmış ve YÖK'ten 50 öğrenci kontenjanı talep edilmiştir. Ancak, Ankara Üniversitesi Rektörlüğü'nün “bir akademi bünyesinde tıp fakültesi açılmayacağı” gerekçesiyle açtığı dava sonucunda; Danıştay 8. Dairesinin, “uygulamanın vakfiye şartına aykırı olduğu” gerekçesiyle aldığı, 3.10.1979 gün ve 1979/63 sayılı iptal ve İstanbul 10. Asliye mahkemesinin 18.09.1980 gün ve 27/588 sayılı tahliye kararları üzerine, bu girişim de sonuçsuz kalmıştır¹¹. İstanbul 10. Asliye mahkemesinin kararında şu açıklamalar yer almıştır: “Davalı Akademinin, Vakıf Gureba Hastanesi bina ve tüm tesislerinde esas Vakıf Hastanesi'nin faaliyetlerini tamamen ortadan kaldıracak şekilde faaliyete geçmesi keyfiyeti bir haksız müdahale ve füzuli işgal niteliğinde görüldüğünden, Vakıf Gureba Hastanesi Klinikleri'nin faaliyet gösterdiği kısımlar üzerinde faaliyet ve çalışmalarını engelleyici müdahale ve muhasaranın men'i ile işgalin kaldırılmasına...”¹² Mahkemenin kararına esas teşkil eden 05.06.1935 tarih ve 2762 sayılı Vakıflar Kanunu'nun 10. maddesi ise şu şekildedir: “Tahsis edildikleri maksada göre kullanılmaları kanuna veya amme intizamına uygun olmayan veyahut işe yaramaz bir hale gelen hayrat Vakıflar İdari Meclisi'nin teklifi ve Bakanlar Kurulu'nun kararı ile mümkün mertebe gayece aynı olan diğer bir hayrata tahsis olunabileceği gibi, bu kabil hayratın kendisi veya para ile değiştirilerek elde edilecek aynı veya para dahil aynı surette diğer bir hayrata tahsis olunabilir.” (Ataseven 1989).

1980 sonrasında, Vakıflar İdare Meclisinin 8.3.1983 tarih ve 10/90 sayılı kararı ile İstanbul Üniversitesi ile eğitim işbirliği anlaşması yapılmış ise de, kurumlar arası yapılan bu anlaşma da faaliyete geçirilememiştir (Ataseven 1989).

16 Kasım 1987 tarihinde mazbut Bezmiâlem Valide Sultan Vakıfları ile Türk Medeni Kanunu uyarınca kurulan “Gureba Hastanesi Kliniklere Yardım Vakfı” bir araya gelerek 2547 sayılı kanun 18708 sayılı ve 28.03.1985 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Vakıf Yüksek Öğretim Kurumları Yönetmeliği'ne göre Vakıf Gureba Hastanesi bünyesinde “Bezm-i Alem Üniversitesi” adıyla bir vakıf üniversitesi kurmuştur. Bilkent Üniversitesi ile birlikte Vakıf Yüksek Öğrenim Kütüğüne “2” numara ile kaydedilen “Bezm-i Âlem Üniversitesi'nin biri Fen-Edebiyat, diğeri ise Tıp Fakültesi olmak üzere iki fakültesinin kurulması, Tıp Fakültesinin 1989–90, Fen-Edebiyat Fakültesinin 1990–91, Fen ve Sağlık Bilimleri Enstitüleri ise 1992–93 yıllarında faaliyete geçmesi planlanmıştır. Ancak iki yıl sonra Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulunun 03.03.1989 gün ve 15–54–24–89 sayılı raporunda, uygulamanın vakfiye şartlarına aykırı olduğunun belirtilmesi üzerine Yüksek

¹⁰ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Hayır İşl. 1977: 16/111, 243-10 (Kutaniş'den).

¹¹ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Hayır İşl. 1980:243-10 (Kutaniş'den)

¹² Asliye Hukuk Mahkemesi Esas No: 380/37. Karar No: 980/558, Karar Tarihi: 18.09.1980(Kutaniş'den)

Öğretim Kurumu vermiş olduğu kuruluş iznini, 07.03.1989 gün ve 89.11.403 sayılı kararı ile iptal etmiştir (Ataseven 1990).

“Bezm-i Âlem Vakıf Üniversitesi”, iki yıl sonra “Yüksek Öğretim Kanunu’nun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna dört madde eklenmesi ve bir ek maddenin yürürlükten kaldırılmasına dair kanun”¹³ TBMM’de görüşülürken verilen bir önerge ile ikinci kez kurulmuştur. Ancak bu kez Anayasa Mahkemesi’ne açılan bir dava sonucunda ilgili yasa maddeleri iptal edilmiştir¹⁴.

1999 yılında, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanlığı 18.11. 1999 tarih ve 26536 sayılı yazısı ile yenileme çalışmaları devam eden eski Gureba hastanesi binasını kiralama isteğinde bulunmuştur. Ancak bu istek Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından “fakir ve kimsesiz hasta vatandaşların ücretsiz teşhis ve tedavileri için vakfedilen bir vakıf olduğu, diğer mazbut vakıflar gibi temsil ve idare görevinin, kanunla Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne verildiği”, ifade edilerek reddedilmiştir¹⁵.

2000 yılında Vakıf Gureba Hastanesi ile İstanbul Tıp Fakültesi arasında eğitim ve öğretim alanında işbirliği yapılmasını öngören bir protokol imzalanmıştır. Bununla birlikte, Vakıflar İdare Meclisi tarafından uygun görülmesine¹⁶ karşın, bu protokole de işlerlik kazandırılmamıştır. Yine 2000 yılında hastanenin, İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü’ne tahsis ile ilgili olarak Bakanlar Kurulu’na sunulmak üzere yeni bir protokol hazırlanmışsa da bu girişim de sonuçsuz kalmıştır.

Aynı yıl Hastane, Vakıflar İdare Meclisi’nin 21.07.2000 tarih ve 611/627 sayılı kararına dayanılarak 2762 sayılı Vakıflar Kanun 10. Maddesine göre alınan, Bakanlar Kurulu’nun 10.8.2000 gün ve 2000/1331 sayılı kararı ile Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğü’ne 10 yıl süre ve bedelli olarak tahsis edilmiştir. Ancak bu kararla ilgili Danıştay 10. Daire’de açılan yürütmeyi durdurma davasında bu devrin iptaline karar verilmişti. Ancak sonrasında Danıştay Dava Daireleri Genel Kurulu, 10. Daire’nin kararını bozarak hastanenin SSK’ya devrini onaylamıştır.

19 Ocak 2005’te ise tüm SSK hastaneleri Sağlık Bakanlığı’na devredilirken, ‘mazbut vakıflara’ ait sağlık birimlerinin devri, ilgili kanunun kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu yeni düzenlemenin ardından Vakıflar Genel Müdürlüğü harekete geçerek Vakıf Gureba Hastanesi’ni yeniden devralmıştır. Bu arada yapılan bir anlaşma ile SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığı’na bağlı olanlar ile yeşil kartlılar burada tedavi edilmeye başlanmıştır.

2010 yılına gelindiğinde, bir üniversite kurma düşüncesi yeniden canlandırılmış ve 15.04.2010 tarihinde, 2809 sayılı “Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”a eklenen 124 sayılı ek madde¹⁷ ile, “Bezm-i Alem Valide Sultan”, “Silahtar Abdullah Ağa” ve “Abdülhamit Sani” mazbut vakıfları adına Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından, kamu tüzel kişiliğine sahip bir vakıf üniversitesi olarak Bezmialem Vakıf Üniversitesi kurulmuştur.

¹³ 9 Nisan 1991 tarih ve 20840 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 2547 sayılı kanun

¹⁴ 29.06.1992 tarihli 1991/21 esas, 1992/42 sayısı Anayasa Mahkemesi kararı (Kutaniş’dan)

¹⁵ Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün 09.02.2000 tarih ve 5939 sayılı yazısı (Kutaniş’dan)

¹⁶ Vakıflar İdare Meclisinin 07.04.1999 gün ve 265 sayılı kararı (Kutaniş’dan)

¹⁷ Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Kanunu (1) (2) Ek Madde 124 –(Ek:15/04/2010-5981/1 Madde) Kanun Numarası: 2809, Kabul Tarihi: 28/3/1983, Yayımlandığı R. Gazete: Tarih: 30/3/1983, Sayı: 18003

24 Nisan 2010 tarihli ve 27561 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren bu maddeye göre, yeni kurulan bu üniversite tıp, diş hekimliği, eczacılık, sağlık bilimleri ve eğitim fakültelerinden, bir sağlık hizmetleri meslek yüksekokulundan, sağlık bilimleri, adli bilimler ve eğitim bilimleri enstitülerinden oluşmaktadır. Bu kanun maddesinde yer alan diğer bir hüküm uyarınca da, anılan vakıflara ait tüm menkul ve gayrimenkullerin intifa hakkı da Bezmialem Vakıf Üniversitesi Mütevelli Heyeti’ne devredilmiştir. Bu bağlamda 25.10. 2010 tarihi itibarı ile Valide Sultan Vakfı’na ait olan Vakıf Gureba Eğitim ve Araştırma Hastanesi de tüm eklentileriyle birlikte, Bezmialem Vakıf Üniversitesi’ne devredilmiştir. Bezmialem Vakıf Üniversitesi’nin kurucu olarak oluşturulan ilk mütevelli heyetinde aşağıda belirtilen isimler yer almıştır:

Ali İbiş, Ahmet Akça, Yusuf Beyazıt, B. Hulusi Cansu, Vedat Demiröz, Prof.Dr. Aydın Gülan, Kenan Karadeniz, Abdullah Kığılı, Av. A. Cahit Polat, Prof. Dr. Saffet Tüzgen, A.Samet Yapar, Mikdat Yetim ve Prof. Dr. O. Bülent Zülfikar. Yapılan ilk toplantıda Mütevelli heyeti başkanlığı’na Ali İbiş seçilmiş, rektörlüğe ise Prof. Dr. Adnan Yüksel getirilmiştir.

Bezmialem Vakıf Üniversitesi’nin kurulma amacı; “Ülkemiz insanı başta olmak üzere, tüm insanlığın ihtiyacı olan bilgiyi üretme ve uygulama sorumluluğu taşıyan, gerçek anlamda üniversite ruhunu kavramış, düşüncelerini özgürce ifade edebilen, bilgiyi analiz ve sentez edebilme yeteneğine sahip, geleceğin toplumsal ve teknolojik gereksinimlerini algılamaya ve çözümlemeye duyarlı bireylerin yetişmesine katkı sağlayan, toplumun değer yargılarına ve farklılıklarına saygılı, öğrencilerinin eğitim, öğretim ve gelişim beklentilerini dünya standartlarında karşılayacak bir üniversite hizmeti yürütmek” olarak belirtilmiştir¹⁸. Sağlık alanında, eğitim, araştırma ve hizmetleri ile ülkemiz ve dünyada referans kabul edilen, mensubu olmaktan övünç duyulan lider bir üniversite olmak vizyonu ile yola çıkan üniversitenin ilkeleri; bilimsellik, özgür düşünce, araştırmacı ruh, fırsat eşitliği, etik değerlere bağlılık, evrensel değerlerle donanım ve insan odaklı herkese sağlık anlayışı olarak belirlenmiştir.

Hastanenin üniversiteye devrolduğu 25.10.2010 tarihine kadar hızlı ve yoğun bir çalışma temposu içine giren üniversite yönetimi, yurtiçi ve yurtdışından gelecek akademisyenlerle görüşmeler ve sözleşmeler gerçekleştirerek, idari ve akademik kadroyu oluşturmaya başlamıştır. Kısa zamanda yabancı dil ve temel bilimler bölümlerinde öğretim üyesi kadrosunu tamamlayan Bezmialem Vakıf Üniversitesi (Resim 7) 2010–2011 Öğretim Yılında toplam 137 öğrenci ile öğretime başlamıştır (Tablo 4).

Resim 7. Bezmialem Vakıf Üniversitesi

¹⁸ http://www.bezmialem.edu.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1346&Itemid=814 (10.05.2011)

Tablo 4:*Bölgümlere Göre Öğrenci Dağılımları*

Program	Öğrenci sayısı
Tıp Fakültesi	40
Diş Hekimliği Fakültesi	29
Eczacılık Fakültesi	29
Sağlık Bilimleri Fakültesi	39
Toplam	137

25 Ekim 2010 tarihi itibarıyla Bezm-i Alem Valide Sultan Vakıf Gureba Eğitim ve Araştırma Hastanesinin Üniversiteye devri gerçekleşmiş ve hastane Bezmialem Vakıf Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi adını almıştır (Resim 8).

Resim 8. Bezmialem Vakıf Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi

Hastane devralındığında hastanede 1600 personel mevcuttu (Tablo 5).

Tablo 5:*Hastane Devralındığında, Hastanede Çalışan Personel.*

Toplam personel	1600 (640 sözleşmeli)
Doktor	410
Hemşire	350
Hasta sayısı (günlük)	3000-3500

Hastanenin devir işlemlerinin tamamlanmasını takiben hastanenin dış görünümünden, polikliniklerine, hasta katlarına, laboratuvar durumundan ameliyathanelerine kadar her tarafı incelenerek modern ve kapsamlı bir üniversite hastanesi olması için tadilat projeleri uygulamaya konmuştur. Bu bağlamda hasta katlarının bakımsız ve eski hali yeni yapılan projelere göre değiştirilmiş (Resim 9), polikliniklerin yenilenmesi çalışmaları da eşzamanlı olarak başlatılmıştır (Resim 10).

Resim 9. Hasta servislerinin eski ve yeni görünüşleri

Resim 10. Polikliniklerin eski ve yeni görünüşleri

Kardiyoloji Bölümü kurularak kalp krizi geçiren hastaların damar açma işleminin 24 saat yapılabilmesi şeklinde gece nöbetlerinde kardiyoloji uzmanı bulundurulmaya başlanmıştır. Ayrıca daha önce dışarı sevk edilen ekokardiyografi ve efor testleri hastane bünyesinde başlatılmış, çocuk hastalıklarına yeni alt bölümler eklenmiş, 12 adet olan yoğun bakım yatak sayısı 2. ayın sonunda toplam 84 yatağa çıkarılmıştır. Gelişme ve yenilenme çalışmaları kapsamında çocuk yoğun bakımı servisinin, yeni ve modern bir endoskopi ünitesinin ve İstanbul'un en modern acil servisinin inşaatlarına başlanmıştır. Bunların yanı sıra Nöroloji alanında, dünyada yeni uygulamaya giren, beyin felcine yol açan tıkanmış damarın acilen açılması işleminin yapılması, ülkemizde ilk defa "Başarılı Yaşlanma ve Geriatri Araştırma Geliştirme Merkezinin, buna ek olarak 24 saat yaşlı yakınları ve yaşlılarımızın danışmanlık hizmeti alabileceği yaşlı çağrı merkezinin kurulması ve ameliyathane sayısının 12 den -üçü lokal olmak üzere- toplam 17'ye çıkarılması planlanmaktadır.

Son geldiği durumda, Bezmiâlem Valide Sultan'ın vakfettiği emaneti devralan Bezmiâlem Vakfı Üniversitesi, modern bir üniversite hastanesi haline getirdiği bu kuruluşta, vakfın ilkelerine uygun bir şekilde yoksul ve kimsesiz hastalara sağlık hizmeti götürerek, 165 yıllık hizmet yarışını başarı ile sürdürmektedir.

KAYNAKLAR

- Ataseven, A; Furat, A.S. (1986). “*BezmiÂlem Valide Sultan Gureba-i Müslimin Hastahanesi Vakfiyesi Üzerinde Araştırma*”, BezmiÂlem Valide Sultan Vakıf Gureba Hastahanesi Dergisi: 1986/12, 335.
- Ataseven, A. (1989). “*BezmiÂlem Valide Sultan Vakıf Gureba Hastahanesi ve Son Yıllardaki Gelişmeler*”. BezmiÂlem Valide Sultan Vakıf Gureba Hastahanesi Dergisi 1989/16,1.
- Ataseven, A. (1990). “*Bezmiâlem Üniversitesi Niçin kurulmuştu?*” BezmiÂlem Valide Sultan Vakıf Gureba Hastahanesi Dergisi 1990/17, 13-19.
- Ataseven, A. (1990). “*BezmiÂlem Valide Sultan’ın Gureba Hastanesini Fakir ve Garip Müslümanlara tahsis etmesi hakkındaki deliller*”. BezmiÂlem Valide Sultan Vakıf Gureba Hastahanesi Dergisi, 1990/17, 52.
- Ataseven, A. (1992) “*Bezm-i Alem Valide Sultan Gureba Hastahanesinde Son Yıllardaki Gelişmeler*”. I. Türk Tıp Tarihi Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler (İstanbul, 17-19 Şubat 1988), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları 261-265.
- “*Bezm-i Âlem Valide Sultan Vakfiyeleri*”, İbrahim Hakkı Konyalı Kütüphanesi, Arşiv Bölüm No. 2270, s.286–287.
- Cantay, G. (1992). “*Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Darüşşifaları*”, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Gürkan, K.İ. (1967). “*Bezm-i-Âlem Valide Sultan Vakıf Gureba Hastanesi Tarihçesi*”, İstanbul: İstanbul Tıp Fakültesi El Kitapları Serisi.
- Kutaniş R. B”*ezm-i Âlem Valide Sultan Vakfiyeleri ve Vakıf Gureba Hastanesi*”, www.bezmialemhastanesi.com/hastane_ve_vakfiye.doc (02.05.2011).
- Şentürk M. H. (1992) “*Bezmiâlem Valide Sultan*”, *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları 6, 108-113.
- Yıldırım N. (2011). “*İstanbul Sağlık Tarihi*”, İstanbul: AjansFa .198-201.